

Љиљана Урошевић

Лични фонд
БЛАГОЈЕ ЧУПАРЕВИЋ
1907–1992.

Историјска белешка

Благоје Чупаревић, професор, руководилац архивског средишта, и сарадник САНУ, дао је велики допринос раду ваљевских институција културе у периоду после II светског рата. О његовом пожртвованом раду је већ писано.¹

Биографска белешка

Благоје Чупаревић је рођен у Призрену 1907. године од оца Лазара и мајке Ане, рођене Томић. Отац му је био трговац чију су радњу опљачкали Бугари за време балканских ратова. После рата радио је као чиновник на трошарини. Поред Благоја, Ана и Лазар имали су сина Милоша и кћерке Марицу и Митру. Благоје је завршио основну школу у Српској народној школи у Призрену 1919. Нижу гимназију је завршио 1922, а вишу, 1927, у Великој државној гимназију у Призрену. Због тешког материјалног стања није био у могућности да настави школовање. Поднео је молбу за место учитеља у Призрену или околини. Међутим, добио је кредит и уписао факултет. Студирао је на Филозофском факултету у Скопљу. Дипломирао је на групи за српски језик и јужнословенску књижевност, 1931. године. Први посао добио је 6. новембра 1931. године. Постављен је за суплента Богословије у Цетињу, а већ, 5. XII 1931, године, јпремештен је у гимназију у Бару. По сопственој жељи, премештен је у Призрен, 1932, године. Исте године је постављен за хонорарног наставника српског језика у призренској Богословији. Решењем министарства просвете 1934. је премештен у Куманово, а из Куманова, 1935, у Криву Паланку да би у јануару 1936. био враћен у Призрен. Професорски испит положио је

---

¹ Милорад Митрашиновић – Од Архивског средишта до Међуопштинског историјског архива 1948–1978, Гласник МИАВ, Ваљево 1979, бр. 13-14 /1979; Милорад Митрашиновић – Благоје Чупаревић, In *memoriam*, Гласник бр. 26-27/1992.

у Београду 1936. године. У звање професора постављен је 1937. године. До 1941, радио је као професор у призренској Гимназији. Други светски рат је провео у заробљеништву. Од 1945. године живи и ради у Ваљево. У августу 1945. је постављен за професора Прве мешовите гимназије. Одлуком Савета за просвету и културу ГНО Ваљево бр. 13731 од 16. VI 1951. формирана је у Ваљево Виша мешовита гимназија. Чупаревић је радио као њен професор до 1. IX 1958. када прелази у Техничку школу где је пензионисан 4. XI 1971. године. Као професор, који се истицао у педагошком раду, именован је за педагошког саветника 1963. године.

Поред рада у школи, Чупаревић је учествовао и у раду установа културе. Од 1945. је био члан просветног одбора и савета за просвету и културу ГНО Ваљево. Министарство просвете НР Србије је решењем бр. 6240 од 8. XII 1948. поставило Благоја Чупаревића за руководиоца Архивског средишта. Током 1949. он је у Београду завршио курс за руководиоце архивских средишта. Одлуком ГНО Ваљево, од 21. I 1952. године, Архивско средиште прераста у Градски државни архив за чијег директора је постављен Радован М. Драшковић. Благоје Чупаревић је годинама био члан Савета архива. За време руковођења Архивским средиштем, он се изборио за радни простор и за смештај архиве Ваљевског првостепеног суда.²

Благоје Чупаревић се оженио у Призрену 1935. својом колегиницом Даринком Ристановић, Ваљевком, која је предавала историју у призренској Гимназији. Из тог брака рођен је, 1937. године, у Призрену, син Томислав који је завршио гимназију у Ваљево и Технолошки факултет у Београду. Томислав живи са породицом у Панчеву.

Благоје Чупаревић умро је 6. V 1992. године у Ваљево.

Одликован је Сребрном плакетом у Техничкој школи 1980. године.

Стање грађе, преузимање и сређивање

У марту 2003, Томислав Чупаревић поклонио је Историјском архиву у Ваљево писану заоставштину свога оца и библиотеку од 500 наслова (Књига пријема бр. 505). Грађа је примљена у несређеном стању, добро очувана. Највећи део списка писан је руком, у свескама и листовима. После прегледа и класификације грађе, приступило се њеном сређивању. Према упутству о сређивању личних фондова, грађа је подељена на: лична документа, документа делатности, преписку, илустровани материјал и документа о сродницима творца фонда. У оквиру ових група, грађа је сређена тематски и хронолошки. Код сређивања докумената делатности није било увек могуће испоштовати хронолошки принцип, јер неке белешке нису датиране. Држећи се тематског прин-

² У Гласнику МИАВ 23/1988 страна 107-111 објављени су извештаји ГНО Ваљево, упућени Министарству просвете, о архивском материјалу од 11. VII 1949; Извештај Извршног одбора ГНО Ваљево од 1. XII 1949. у коме је садржан захтев за решавањем проблема простора за рад и Извештај о раду Архивског средишта од 16. XI 1950. Ове извештаје је писао руководиоца Архивског средишта Благоје Чупаревић.

ципа, поделили смо документа делатности на три групе: белешке везане за Ваљево, истраживање Призрена и околине и остало, где су смештене припреме за предавања и литерарни записи. Преписка је подељена на писма творца фонда, писма творцу фонда и преписку сродника. Сва преписка је сређена тематски и хронолошки. По завршеном сређивању, грађа је смештена у пет кутија. Свака кутија има спољашњу и унутрашњу листу. Спољашња листа садржи: назив архива, назив фонда, распон година и врсту грађе. Унутрашња листа садржи попис предмета и кратак садржај предмета. Сређивање фонда обављено је 2003. године. Урађен је сумарни инвентар.

Садржај грађе

Међу *личним документима* творца фонда се налазе: изводи из књиге рођених и венчаних, лична карта, сведочанства о завршеној школи, решења о постављењу на посао, декрети о превођењу у виши платни разред и документа везана на остваривање права на пензију.

Од *докумената делатности* за нас су посебно важна она која се односе на Ваљево. Сачуване су белешке из архивистике и задаци које је он поставио за рад архива на прикупљању архивске грађе. Такође, као задатке поставља истраживања прошлости Ваљева, као устаничког места, али да треба проучавати историју привредног и културног живота, јер је Ваљево важан административни, привредни и културни центар. Зато је неопходно прикупљање архивске грађе свих установа. Кроз Ваљево су пролазили разни путеви и укрштали се културни утицаји. Чупаревић предлаже истраживање веза које су постојале између Ваљева и Београда, са областима преко Саве и Дунава, са западном Србијом, Босном и Дубровником, са јужном и источном Србијом. Важно је и проучавање миграција становништва. У циљу прикупљања података, потребно је да се успостављају контакти са потомцима угледних породица и Ваљевцима који живе у другим градовима. Као лингвиста, Чупаревић посвећује посебну пажњу проучавању језика и залаже се за прикупљање старих листова. Постоје и белешке које је написао 1963. године, као педагошки саветник, приликом обиласка основних и средњих школа. Сачуван је и рукопис историјата Техничке школе од 1949. до 1969.

Најобимнији део рукописа Благоја Чупаревића представљају текстови који се односе на Призрен и околину. Као рођени Призренац, током бурног 20. века, видео је свој град у три државе (Турска, Србија и Југославија) и три друштвена уређења (феудализам, капитализам, социјализам). Запамтио је два балканска и два светска рата. Чупаревић је уочио и забележио промене у изгледу града, привредној делатности и понашању људи. Као сарадник САНУ, обављао је истраживања призренског говора од 1935. до 1941. и од 1945. до 1965. године. Главни предмет његовог истраживања је судбина полугласника, као једне од старих црта српског језика средњештокавског говора. Чупаревић се позива на истраживања Александра Белића о штокавском говору од Тимока до Врања у дијалектима источне и јужне Србије. Пре истраживања

призренског говора дата су кратка запажања о стању полугласника у говори-ма који се граничи са призренским. У косовско-метохијским говорима старије групе полугласник је прешао у вокал, а као полуглас се сачувао у ђаковичком говору. У говору горњег Косова се није сачувао јер је тај говор имао природну везу са врањским, скопским и тетовским говором. Ту везу је прекинула најез-да Арнаута који су се населили у дугом ланцу од Гусиња преко Метохије до Врања и Кратова. Они су компактним етничким и племенским груписањем разбили српску етничку целину у мање групе које су се сачувале до двадесетог века. Призренска област је у средњем веку била српска, о чему сведоче велики број цркава и насељених места поменутих у повељама цара Душана. Процес истребљивања Срба са ових простора започео је у XV веку и траје још увек. Проучавајући историју Призрена, Чупаревић испитује околности под којима је Арсеније Чарнојевић извео народ. Његова претпоставка је да се иза тога крије смишљена политика Аустрије и католичанства. Преостали Срби на Ко-сову и Метохији имали су различиту судбину: једни су прихватили ислам и ал-бански језик и потпуно се асимиловали, а други су прихватили ислам, али су сачували језик и неке обичаје. Постоје и они који су сачували и језик и веру и националну свест. Разлоге за недовољну истраженост ове области Чупаревић види у страху научника да одлазе у те пределе и да се дуже задржавају због племена која су склона пљачки и одметништву. Као познавалац албанског и турског језика, Чупаревић је истраживао разлике у говору Арнаута из При-зрена и Ђаковице и турске речи у призренском говору.

Уочио је да Призрен, некадашња српска престоница и важно трговачко и административно место из периода турске владавине, губи значај у двадесе-том веку због удаљености од главних саобраћајница. Критикујући провинци-јалну учмалост својих суграђана, Чупаревић, 1939, пише: „Време је да При-зренци изађу из оног уског круга паланачког живота и приону на рад. У томе ће им помоћи они који нису рођени у Призрену, већ су из разних крајева до-шли на службу.“³

Међу рукописима се налазе и описи Бара и Улциња из 1931, припреме за предавања и записи о догађајима из осамдесетих година двадесетог века.

Прейиска је приватне природе. Ради се о писмима која су размењивали чланови породице. Из преписке се види да су њихови међусобни односи били врло срдачни и да је Благоје био поштован и омиљен.

Илустрировани мајеријал нам сведочи о хобију и филателији.

Документни сродника садрже лична документа чланова породице.

Закључак

Животни пут Благоја Чупаревића одвијао се између Призрена, у коме је рођен и одрастао, и Ваљева, у коме је провео најплодније године свога рада и у коме је завршио свој радни и животни век. Као што је написао 1939, да ра-

3 МИАВ Лични фонд Благоје Чупаревић кутија бр. 2

звоју Призрена треба да помогну они који су дошли да у њему раде, он је свој пуни допринос дао раду просветних и културних институција у Ваљеву. Његов рад се може назвати просветитељским, јер је био предавач, васпитач, истраживач и чувар културних добара и вредности. У школи је увек оцењиван највишим оценама. Као педагошки саветник, похвално се изражава о раду својих колега. Поред руковођења Архивским средиштем, од 1948. до 1951, ангажовао се у раду Музеја и Библиотеке. Пружао је стручну помоћ малим библиотекама у радним организацијама. Из његових извештаја и писама види се да је био човек који је поштовао принципе и никада није клонуо духом. Задаци које је поставио Архиву још увек су актуелни. Знамо да, захваљујући његовој упорности и непосредном раду на прикупљању и смештају старе грађе, данас имамо фондове многих институција, а пре свега Ваљевског првостепеног суда. У свему што је радио дошло је до изражаја његово широко образовање и познавање страних језика.

За историчаре и лингвисте могу бити драгоцени извори података Чупаревићеве белешке о Призрену и призренском говору.

Не треба заборавити да документа личних фондова садрже и информације о установама које су издавале одређена документа. Грађа личних фондова пружа велике могућности за истраживање.